

Alma Škugor*

CJELOŽIVOTNO UČENJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U STUDIJSKOM PROGRAMU/KURIKULUMU UČITELJSKOG FAKULTETA U OSIJEKU

Sažetak: *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj postaje prioritet u procesu unaprjeđivanja odgoja i obrazovanja u kojemu su učitelji i odgojitelji ključni i nezaobilazni čimbenici. Iz toga je razloga opravdana implementacija sadržaja vezanih za održivi razvoj u studijske programe/kurikulume visokih učilišta.*

U radu je analizirana zastupljenost neposrednih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u studijskim programima/kurikulumima Učiteljskoga fakulteta u Osijeku. Rezultati kvantitativne i kvalitativne analize ukazuju da od ukupnoga broja svih kolegija na petogodišnjem učiteljskom studiju 145, njih 53 unutar programa implementira neposredne sadržaje cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj što je 36,55%, dok su isti na trogodišnjem predškolskom studiju implementirani u programe 28 kolegija od ukupno 46, što je 60,86%. Sadržaji studijskih programa/kurikuluma su kvalitetni, ali analiza odgovora studenata ukazuje kako su oni nedovoljno osviješteni u području održivoga razvoja i kako je nužna implementacija suvremenih metoda učenja i poučavanja te oblika rada u studijske programe preko kojih se posredno odgajaju i obrazuju predškolska djeca i učenici.

Ključne riječi: *analiza programa, cjeloživotno učenje, održivi razvoj, studenti učiteljskoga i predškolskoga studija, studijski program/kurikulum*

UVOD

Sedamdesetih godina 20-tog stoljeća javnosti postaje sve jasnija spoznaja kako industrijski i potrošački usmjerena civilizacija degradira prirodni okoliš u tolikim razmjerima, da to postaje prijatna čak i našem opstanku. Kao reakcija, u razvijenom dijelu svijeta nastaju pokreti „zelenih“ koji senzibiliziraju javnost, a zaštita okoliša i održivi razvoj postaju jedan od glavnih čimbenika demokratskih odnosa u društvu. Sve je jasnija spoznaja kako je potrebno rješavanje problema na globalnoj razini s ciljem iznalaženja zajedničkih i svima prihvatljivih rješenja. Na Konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju, 1992. u Rio de Janeiru, donosi se Program održivog razvoja za 21. stoljeće-Agenda 21, koju je potpisalo 179 zemalja, a među njima i Republika Hrvatska. Prema tom dokumentu, koncept održivog razvoja kao temelj za program promjena zahtijeva sklad gospodarskoga razvoja i zaštite okoliša (Devernay, Garašić i

* Alma Škugor, asistentica, Učiteljski fakultet u Osijeku

Vučić, 2001.). Iako ne postoji opće prihvaćena definicija održivoga razvoja, može se prihvatiti sljedeća Lestera Browna koja glasi: "Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe." (World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, 1987). Danas, promišljanje o održivom razvoju i na lokalnoj i na globalnoj razini, uz očuvanje prirodnoga okoliša, obuhvaća kvalitetu života te socijalne i ekonomske aspekte. Upravo je iz toga razloga velika uloga znanosti, koja treba utvrditi postojeće stanje, definirati potrebne promjene i ukazati na pravce djelovanja. Glavno oruđe za provedbu promjena je informiranje javnosti te obrazovanje svih ciljnih skupina, odnosno svih segmenata društva. Današnji i budući naraštaji osim spremnosti za ulaganje u znanje trebaju biti spremni korjenito izmijeniti svoj odnos i stav prema okolišu jer poznavanje samih činjenica ne mora nužno utjecati na oblikovanje stavova i sustava vrijednosti koji će rezultirati odgovarajućim ponašanjem i donošenjem odluka (Devernay, Garašić i Vučić, 2001.). Naglasak je na osposobljavanju pojedinca za samostalno učenje i snalaženje u dolaženju do potrebnih informacija kojima će se znati služiti u životu (Miljević-Ridički, Maleš i Rijavec, 2001.). Stoga se pred odgoj i obrazovanje stavlja izvanredno velika zadaća, a to je osposobiti mlade ljude za ulogu aktivnog građanina u društvu znanja, razvijajući im sposobnosti i vještine koje će im pomoći u suočavanju sa svim izazovima, nepoznicama, naslijeđenim i novonastalim problemima koje donosi 21. stoljeće. Mladim ljudima potrebna su relevantna znanja, razvijanje kritičkoga mišljenja i vještina vrjednovanja informacija te vještina demokratske rasprave u rješavanju problema, mirnoga rješavanja sukoba i spremnost za odgovorno donošenje odluka. Preduvjet je istoga uvažavanje cjelovitosti ljudskoga bića i poticanje njegovoga razvoja na kognitivnom, socijalnom, emotivnom i fizičkom području (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.).

Obrazovanje za održivi razvoj ne može se odvojiti od pojma cjeloživotnoga učenja. Cjeloživotno se učenje definira kao aktivnost učenja tijekom života s ciljem unaprjeđivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. (Maravić, 2003.). Ideja cjeloživotnoga obrazovanja proizlazi iz pretpostavke da je čovjek najveće bogatstvo društva i da zato u njega treba ulagati. Cjeloživotno učenje nije više samo jedan vid obrazovanja i osposobljavanja već mora postati vodeće načelo u cjelokupnom kontekstu učenja. To je vizija koja mora pronaći svoju primjenu u sljedećem desetljeću. (Memorandum o cjeloživotnom učenju, 2000.). Opće preporuke Memoranduma o cjeloživotnom učenju obuhvaćaju razvijanje novih temeljnih znanja i vještina, inovacije u učenju i poučavanju, vrijednosti obrazovanja, umrežavanje obrazovanja i savjetovanje. Iz toga proizlazi kako je temeljna odgovornost cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj vezana uz školu, uz profesiju učitelja i odgojitelja te njihovu stručnost i učinkovitost (Uzelac i Pejčić, 2003). Kao ključna dimenzija nameće se promišljanje i usmjerenost na sadržajne aspekte programa obrazovanja budućih učitelja i odgojitelja za održivi razvoj (Anđić, 2007.) koji su izuzetno važna komponenta u obrazovanju istih te u razvijanju njihovih kompetencija za održivi razvoj (Uzelac, 2007.). Naglasak je stavljen na posebnu

pozornost prilikom definiranja ciljeva, zadataka i sadržaja obrazovanja za održivi razvoj koji moraju biti u skladu sa zahtjevima održivosti okoliša i potrebama društva, zatim prilagodbu i fleksibilnost nastavnih metoda i postupaka u pravcu aktivne uloge sudionika procesa odgoja i obrazovanja za održivi razvoj i umrežavanje kurikuluma (Uzelac i Pejčić, 2007.). Ako učitelji nauče implementirati pitanja odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u kurikulum i koriste pedagoške strategije povezane s kvalitetom odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, tada će sljedeće generacije biti sposobne oblikovati više održivi svijet (Draft International implementation scheme for the United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005.-2014.), 2005.).

UN, a posebno UNESCO već se dugi niz godina bavi problematikom i provodi istraživanja vezana za sadržajne aspekte inicijalnoga obrazovanja i stručnoga usavršavanja učitelja u području očuvanja okoliša i održivoga razvoja. Razdoblje od 2005. do 2014. godine proglasili su desetljećem *Obrazovanja radi održivog razvoja*. Pojam održivi razvoj zadire u sva područja ljudskoga života i po tome je sveobuhvatan i apstraktan. Njemačka je komisija UNESCO-a predložila sljedećih deset tema za desetljeće obrazovanja za održivi razvoj: ponašanje konzumenata i održivo privređivanje, kulturalna mnogostrukost, zdravlje i kvaliteta života, opskrba vodom i energijom, rezervati biosfere-mjesta za učenje, gradovi svjetskoga naslijeđa-mjesta za učenje, održivi razvoj učenja u znanstvenom društvu, sudjelovanje građana i "good governance" (dobro upravljanje), smanjenje siromaštva putem održivih razvojnih projekata, pravednost među generacijama, ljudska prava i etička orijentacija (UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005.)

Prihvatanje ideje Europe kao društva znanja i promjene u europskom prostoru visokoga obrazovanja započete Bolonjskom deklaracijom dovele su do promjena u hrvatskom visokoškolskom obrazovnom sustavu koji se usklađuje sa sustavima obrazovanja u razvijenim zemljama (Krstović i Čepić, 2007.). U skladu s Bolonjskim procesom na Učiteljskom fakultetu u Osijeku provodi se integrirani preddiplomski i diplomski petogodišnji sveučilišni učiteljski studij za školskoga učitelja i trogodišnji stručni studij za odgojitelja predškolske djece. Akademske godine 2007./08. treća generacija studenata obrazuje se po Bolonjskom programu. Upravo iz razloga što se obrazovanje učitelja i odgojitelja smatra jednim od najučinkovitijih načina promicanja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj, u ovom je radu analiziran studijski program/kurikulum Učiteljskoga fakulteta u Osijeku. S obzirom na to kako suvremeni koncept kurikuluma obuhvaća ciljeve učenja, sadržaje, sredstva, strategije i uvjete u kojima se ciljevi učenja mogu postići te provjeru stupnja njihova ostvarenja (Pastuović, 1999.; Bognar i Matijević, 2005.), analiza studijskog programa/kurikuluma u ovome radu odnosi se samo na jedan dio kurikuluma, a to su sadržaji učenja. Provedeno istraživanje koje se odnosi na analizu sadržaja studijskoga programa/kurikuluma Učiteljskoga fakulteta važno je jer daje uvid u kojoj su mjeri implementirani sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u isti, a preko kojih posredno odgajamo i obrazujemo predškolsku djecu i učenike. Važnost je i u tome što

je prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006.) jedna od zadaća škole osmišljavanje i unošenje sadržaja za ostvarivanje odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj.

METODA

Cilj je istraživanja bio utvrditi zastupljenost neposrednih nastavnih sadržaja za održivi razvoj u nastavnome planu i programu Učiteljskoga fakulteta u Osijeku. Primijenjena je metoda analize sadržaja. Analizom sadržaja nastavnoga plana i programa sveučilišnog petogodišnjeg studija za učitelje mlađe školske dobi i nastavnoga plana i programa trogodišnjega stručnog studija za odgojitelja predškolske djece utvrđena je kvantitativna i kvalitativna zastupljenost neposrednih sadržaja o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj prema unaprijed određenim kriterijima. Kriteriji su svi pojmovi u sadržaju kolegija koji se neposredno odnose na: demokraciju, mirovni odgoj, globalizaciju, ekologiju, opskrbu vodom i energijom, međugeneracijsku pravednost, ljudska prava, kulturnu mnogostrukost, gradove svjetskog naslijeđa (mjesto za učenje), lokalnu upravu, smanjenje siromaštva putem održivih razvojnih projekata, zdravlje i kvalitetu života. Isti su smjernice UNESCO-a za dekadu 2005.-2014. (UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005). Analizirana su 2 nastavna plana i 191 nastavni program kolegija Učiteljskoga fakulteta. Integrirani preddiplomski i diplomski petogodišnji učiteljski studij ustrojen je kroz tri modula: Modul A - razvojni smjer, Modul B – smjer informatika, Modul C – smjer strani jezik (Modul C1 - engleski jezik i Modul C2 - njemački jezik). Analizom su obuhvaćeni svi obvezni kolegiji (56), izborni kolegiji iz svih modula (70) te slobodni izborni kolegiji (19) svih pet godina studija. Na trogodišnjem stručnom studiju za odgojitelja predškolske djece analizirani su obvezni kolegiji (38) i slobodni izborni kolegiji (8) sve tri godine studija. Osim analize sadržaja nastavnoga plana i programa provedena je anketa među studentima treće godine učiteljskoga i predškolskoga studija jer su upravo oni obuhvaćeni Bolonjskim procesom. U anketi je sudjelovalo 63 studenta 3. godine sveučilišnoga petogodišnjega učiteljskoga studija i 23 studenta 3. godine trogodišnjega stručnoga studija za odgojitelja predškolske djece.

REZULTATI I RASPRAVA

Tražeci odgovor na pitanje koliko su sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj zastupljeni u obrazovanju budućih učitelja i odgojitelja, analizom je utvrđen broj neposrednih sadržaja istoga koji su implementirani u obveznim kolegijima, izbornim kolegijima iz modula A, B, C i slobodnim izbornim kolegijima.

Tablica 1.

Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programima obveznih kolegija učiteljskoga studija po godinama studija

GODINA STUDIJA	OBVEZNI KOLEGIJI		
	ukupan broj kolegija	kolegiji s neposrednim sadržajima održivoga razvoja	%
1.	17	5	29,41%
2.	11	4	36,36%
3.	11	5	45,45%
4.	8	2	25,00%
5.	9	5	55,56%
Ukupno	56	21	37,50%

Iz tablice 1. je vidljivo kako su neposredni sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj implementirani u 37,50% svih obveznih kolegija kroz pet godina učiteljskoga studija što je vrlo ohrabrujuće jer su ih svi studenti obvezni pohađati. To su neposredni sadržaji sljedećih kolegija: Pedagogija, Prirodoslovlje I i II, Geografija, Terenska nastava, Razvojna psihologija, Kineziologija, Stručno-pedagoška praksa I, II, III i IV, Metodika prirode i društva I i II, Metodika likovne kulture I i II, Ekologija, Etika učiteljskog poziva, Metodologija odgoja i obrazovanja i Pedagogija djece s posebnim potrebama.

Tablica 2.

Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programima izbornih kolegija iz Modula A, B, C, učiteljskoga studija po godinama studija

GODINA STUDIJA	IZBORNI KOLEGIJI IZ MODULA A, B, C		
	ukupan broj kolegija	kolegiji s neposrednim sadržajima održivoga razvoja	%
1.	10	4	40,00%
2.	17	7	41,18%
3.	15	7	46,67%
4.	13	6	46,15%
5.	15	2	13,33%
Ukupno	70	26	37,14%

Iz tablice 2. vidljivo je kako 37,14% svih izbornih kolegija iz Modula A, B, C kroz pet godina studija podupire cjeloživotno učenje za održivi razvoj. Analizom su neposredni sadržaji istoga utvrđeni najviše u sljedećim kolegijima: Teorija kurikula, Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, Psihologija dječje igre, Školska higijena,

Istraživačka nastava prirode i društva, Primijenjena razvojna psihologija, Govorne vježbe engleskoga jezika, Govorne vježbe njemačkoga jezika.

Tablica 3.

Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programima slobodnih izbornih kolegija učiteljskoga studija po godinama studija

GODINA STUDIJA	SLOBODNI IZBORNI KOLEGIJI		
	ukupan broj kolegija	kolegiji s neposrednim sadržajima održivoga razvoja	%
1.	3	1	33,33%
2.	6	1	16,67%
3.	4	2	50,00%
4.	3	1	33,33%
5.	3	1	33,33%
Ukupno	19	6	31,58%

Rezultati tablice 3. pokazuju kako 31,58% svih slobodnih izbornih kolegija kroz pet godina učiteljskoga studija podupire neposredne sadržaje cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj kroz programe sljedećih kolegija: Roditeljstvo, Plivanje, Izviđači i škola, Nenasilna komunikacija, Posredovanje u sukobima u školi i Poznavanje biljaka i životinja.

Analizom studijskoga programa/kurikuluma sveučilišnoga petogodišnjeg učiteljskog studija utvrđeno je kako su neposredni sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj implementirani u programe 53 kolegija od ukupnoga broja svih kolegija svih pet godina studija kojih je 145 što čini 36,55%. Obvezni kolegiji (37,50%) i izborni kolegiji iz Modula A, B, C (37,14%) najviše implementiraju neposredne sadržaje održivoga razvoja što je izuzetno važno jer njih slušaju svi studenti bilo koji modul odabrali, a zatim slobodni izborni kolegiji (31,58%).

Tablica 4.

Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programima obveznih kolegija predškolskoga studija po godinama studija

GODINA STUDIJA	OBVEZNI KOLEGIJI		
	ukupan broj kolegija	kolegiji s neposrednim sadržajima održivoga razvoja	%
1.	13	6	46,15%
2.	15	8	53,33%
3.	10	9	90,00%
Ukupno	38	23	60,53%

Na stručnome trogodišnjem studiju predškolskoga odgoja neposredni sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj implementirani su u sadržaje 60,53% svih obveznih kolegija na sve tri godine studija (Tablica 4.). Analizom programa utvrđeno je kako su isti najzastupljeniji u sljedećim kolegijima: Opća pedagogija, Razvojna psihologija, Predškolska pedagogija I i II, Pedagoška komunikacija, Metodika predškolskoga odgoja II i IV, Obiteljska pedagogija, Pedagogija djece s posebnim potrebama, Zdravstveni odgoj, Metodika tjelesne i zdravstvene kulture I i II i Stručno-pedagoška praksa.

Tablica 5.

Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programima slobodnih izbornih kolegija predškolskoga studija po godinama studija

GODINA STUDIJA	SLOBODNI IZBORNI KOLEGIJI		
	ukupan broj kolegija	kolegiji s neposrednim sadržajima održivoga razvoja	%
1.	3	2	66,67%
2.	3	2	66,67%
3.	2	1	50,00%
Ukupno	8	5	62,50%

Iz rezultata tablice 5. vidljivo je kako slobodni izborni kolegiji ukupno sa 62,50% kroz sve tri godine studija podupiru cjeloživotno učenje za održivi razvoj putem neposrednih sadržaja sljedećih kolegija: Plivanje, Ekološki odgoj, Roditeljstvo, Dječji projekti i Dijete i igra.

Analizom je programa predškolskoga odgoja utvrđen ukupan broj svih kolegija 46, a u programima 28 kolegija pronađeni su neposredni sadržaji održivoga razvoja što čini čak 60,86%. Ovaj rezultat je značajno velik i ukazuje na činjenicu kako je program sveučilišnog trogodišnjeg studija predškolskoga odgoja sadržajno izuzetno kvalitetan

Istraživanje je osim analize studijskoga programa /kurikuluma obuhvaćalo i anketu za studente 3. godine petogodišnjega učiteljskog studija (N=63) i 3. godine trogodišnjega predškolskog studija (N=23) koji su obuhvaćeni Bolonjskim procesom. Studentima je postavljeno pitanje otvorenoga tipa da navedu kroz koje kolegije dobivaju najviše spoznaja o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj. Studenti učiteljskoga studija naveli su sljedeće kolegije: Prirodoslovlje 53,9%, Razvojna psihologija 20,6%, Pedagoška psihologija 17,4%, Metodika prirode i društva 11,1%, Izviđači i škola, Geografija i Didaktika 9,5%, Pedagogija 7,9%, sve ostale metodike 4,7%. Samo je 3,1% studenata prepoznalo sadržaje cjeloživotnoga učenja o održivom razvoju u kolegijima Nenasilna komunikacija i Kineziologija. 17,46% studenata smatra kako ni jedan kolegij ne podupire kroz svoje sadržaje cjeloživotno učenje za

održivi razvoj. Kolegiji kroz koje su studenti predškolskog studija dobili najviše spoznaja o cjeloživotnome učenju za održivi razvoj su sljedeći: Metodika predškolskog odgoja 43,4%, Obiteljska pedagogija 17,3%, Razvojna psihologija, Opća pedagogija i Predškolska pedagogija 8,6%. Čak 47,82% studenata navelo je kako kroz sadržaj ni jednoga kolegija nisu dobili spoznaje o cjeloživotnome učenju za održivi razvoj.

ZAKLJUČAK

Novonastale globalne promjene na svim razinama pa tako i u odgoju i obrazovanju uključuju nove koncepcije poput cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Pomoću tih novih koncepcija nužno je osuvremeniti postojeći nastavni rad u vrtićima, školama i visokoškolskim ustanovama, uključujući pri tome i sve sudionike odgoja i obrazovanja s naglaskom na njihove ključne uloge. Obrazovanje učitelja i odgojitelja na dodiplomskoj razini smatra se najučinkovitijim načinom promicanja održivoga razvoja. Važna komponenta u obrazovanju istih i razvijanju njihovih kompetencija za održivi razvoj je usmjerenost prema sadržajnom aspektu studijskih programa. Iz toga je razloga u radu prikazana analiza plana i programa sveučilišnoga petogodišnjega studija za učitelje mlađe školske dobi i trogodišnjega stručnoga studija za odgojitelja predškolske djece na razini sadržaja kolegija koji u svom programu implementiraju cjeloživotno učenje za održivi razvoj. Rezultati istraživanja pokazuju kako je velik broj neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj implementiran unutar obveznih i slobodnih izbornih kolegija (60,86%) sveučilišnoga trogodišnjega studija predškolskoga odgoja dok je na petogodišnjem učiteljskom studiju taj postotak manji (36,55%). Utvrđeno je kako je program predškolskoga studija/kurikulum sadržajno vrlo kvalitetan i nudi velike mogućnosti studentima za razvijanje kompetencija u ovom području. Međutim, analizirajući odgovore studenata predškolskoga studija utvrđeno je kako njih značajno velik broj, čak 47,82%, smatra kako ni jedan kolegiji kroz svoje sadržaje ne podupire cjeloživotno učenje za održivi razvoj. Na učiteljskom studiju to je navelo 17,46% studenata. Ovaj rezultat ukazuje na raskorak između zastupljenosti sadržaja i upućenosti studenata u iste. Iako su sadržaji cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj prisutni u programima, iz odgovora studenata jasno je kako nisu osviješteni na koja se sve područja održivi razvoj odnosi, a isto tako važan je i način na koji se isti posreduju, što nije obuhvaćeno ovim istraživanjem. Očito je kako su sadržaji studijskih programa/kurikuluma revidirani i usklađeni s novim zahtjevima društva koji su stavljeni pred odgoj i obrazovanje budućih učitelja i odgojitelja i koji im omogućuju stjecanje novih kompetencija koje su u skladu s potrebama društva. Osim novih sadržaja u programe je nužno implementirati suvremene metode učenja i poučavanja, oblike rada, suradničke odnose, iskustveno učenje i učenje otkrivanjem te tako senzibilizirati i osposobiti buduće učitelje i odgojitelje preko kojih se posredno odgajaju i obrazuju predškolska djeca i učenici.

LITERATURA

- Andić, D. (2007.), Sadržajni aspekti odgoja i obrazovanja za okoliš – dio koncepcije cjeloživotnoga učenja. U: Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja, svezak 2. Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo, 12.-19.
- Bognar, L., Matijević, M. (2005.), Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.
- Devernay, B., Garašić, D., Vučić, V. (2001.), Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj: priručnik za nastavnike i odgajatelje. Zagreb: Društvo za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Krstović, J., Čepić, R. (2007.), Kompetencijski pristup kao pretpostavka planiranja i razvoja studijskih programa/kurikuluma. U: Kompetencije i kompetentnost učitelja. Osijek: Grafika, 83.-91.
- Maravić, J. (2003.), Cjeloživotno učenje. U: CARNet časopis. br.17, god. III. Zagreb: Edupoint. <http://www.carnet.hr/casopis/17/clanci/5> 11.1.2008.
- Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000.), Europska komisija Bruxelles, <http://www.hzpou.hr/stranice/3/21-100.pdf> 5.12.2007.
- Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M. (2001.), Odgoj za razvoj. Zagreb: Alinea.
- Nastavni plan i program Integriranog preddiplomskog i diplomskog petogodišnjeg sveučilišnog studija za školskog učitelja/učiteljicu (2005.), Osijek: Visoka učiteljska škola.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006.), Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Nastavni plan i program Trogodišnjeg stručnog studija za odgojitelja predškolske djece (2005.), Osijek: Visoka učiteljska škola.
- Pastuović, N. (1999.), Edukologija. Zagreb: Znamen.
- UNESCO (2005.), UN Decade of Education for Sustainable Development. Resolution of the 65th General Meeting of the German Commission for UNESCO, Bonn, <http://www.unesco.de/reshv65-2.html?&L=1>
- UNESCO (2005). Draft International implementation scheme for the United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014). Report by the Director-General on the United Nations decade of Educational for Sustainable Development: International Implementation Scheme, Paris <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001403/140372e.pdf>
- Uzelac, V., Pejčić, A. (2003.), Pristupi i tendencije odgoja i obrazovanja za okoliš: poseban osvrt na učitelje. Napredak 144, 3, 328.-338.
- Uzelac, V., Pejčić, A. (2007.), Kompetencije i kompetentnost učitelja u kontekstu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. U: Kompetencije i kompetentnost učitelja. Osijek: Grafika, 147.-155.
- Uzelac, V., (2007.), Promišljanje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj i ranoškolskoj dobi. U: Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja, svezak 1. Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo, 452.-466.
- World Commission on Environment and Development (1987.), Our Common Future, Oxford, p. 43 http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/grundkurs_1.htm#gk1

Alma Škugor*

LIFELONG LEARNING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN TEACHING PROGRAMS/CURRICULA AT THE FACULTY OF TEACHER EDUCATION IN OSIJEK

Summary: *Lifelong learning for sustainable development is increasingly becoming a priority in the process of improving training and education in which the unavoidable key factors are teachers and educators. That is the reason that justifies the implementation of contents related to sustainable development within teaching programs/curricula of universities.*

The aim of this paper is to establish whether the teaching programs/curricula of the Faculty of Teacher Education in Osijek contain direct contents of lifelong learning for a sustainable development. The results of a quantitative and qualitative analysis show that 53 of a total number of 145 courses within the five-year class teacher studies, or 36.55% contain and implement direct contents of lifelong learning for a sustainable development, while the programs of the three-year pre-school studies implement the same contents in 28 out of 46 courses, which is 60.86%. The contents of the teaching programs/curricula is of high quality, however the analysis of the students' answers shows their insufficient awareness regarding sustainable development. Hence it is necessary to implement contemporary learning and teaching methods in university teaching programs, since it is indirectly through those programs that pre-school children and pupils are being educated.

Key words: *analysis of programs, lifelong learning, sustainable development, students of teacher studies and pre-school studies, teaching programs/curricula*

* Alma Škugor, asistentica, Učiteljski fakultet u Osijeku